

SAŽETAK PRESUDE

MAKUCHYAN I MINASYAN PROTIV AZERBAJDŽANA I MAĐARSKE OD DANA 26. SVIBNJA 2020. GODINE ZAHTJEV BR. 17247/13

Povreda postupovnog aspekta članka 2. zbog pomilovanja časnika koji je počinio etnički motiviran zločin iz mržnje

ČINJENICE

Azerbajdžanski časnik (R.S.) odrubio je glavu armenskom vojnom časniku (srodniku drugog podnositelja zahtjeva) i prijetio da će ubiti još jednog armenskog vojnika (prvog podnositelja zahtjeva) pokušavajući srušiti vrata njegove sobe sjekirom, tijekom sudjelovanja na tečaju u okviru programa „Partnerstvo za mir” NATO-a u Budimpešti. R.S. je osuđen na doživotnu kaznu zatvora u Mađarskoj. Mađarski sudovi u potpunosti su istražili i naglasili etničku motiviranost njegovih zločina. Sam R.S. tijekom kaznenog postupka nije pokazao kajanje te je priznao da je ubio nećaka drugog podnositelja zahtjeva i pokušao ubiti prvog podnositelja zbog njihovog armenskog podrijetla i zato što su ga armenski sudionici tečaja „izazvali i rugali mu se“. Nakon što je odslužio osam godina kazne u Mađarskoj, na zahtjev azerbajdžanskih vlasti R. S. je, sukladno Konvenciji Vijeća Europe o transferu osuđenih osoba (dalje: Konvencija o transferu) premješten u Azerbajdžan kako bi odslužio ostatak zatvorske kazne. Međutim, po povratku u Azerbajdžan, R.S. je odmah pušten na slobodu, pomilovan, promaknut u čin bojnika na javnoj svečanosti i nagrađen plaćom za razdoblje koje je proveo u zatvoru, te mu je dan na korištenje stan u Bakuu. Nekoliko visoko rangiranih azerbajdžanskih dužnosnika komentirali su s odobravanjem R.S.-ovo ponašanje i njegovo pomilovanje.

PRIGOVORI

Podnositelji zahtjeva tvrdili su da je Azerbajdžan povrijedio članak 2. Konvencije (materijalni i postupovni aspekt) jer je azerbajdžanski vojni časnik bio pomilovan uslijed čega je onemogućeno potpuno izvršenje kazne. Podnositelji su tvrdili da je i Mađarska povrijedila članak 2. jer je odobrila i izvršila zahtjev za transfer, bez dobivanja odgovarajućih jamstava da će R.S. odslužiti zatvorsku kaznu u Azerbajdžanu.

Nadalje, sukladno članku 14. u vezi s člankom 2., podnositelji su tvrdili su da je napad bio etnički motiviran zločin iz mržnje koji je azerbajdžanska vlada podržala pomilovanjem, promaknućem i ostalim povlasticama danim R.S.-u.

Naposljetku, podnositelji su prigovorili da obje tužene države nisu dostavile dokumente koji su od njih zatraženi u postupku pred ESLJP-om, čime su prekršili članak 38. Konvencije.

OCJENA ESLJP-a

Članak 1.

Iako azerbajdžanska vlada nije uložila prigovor nespojivosti *ratione loci* jer se predmet odnosi na činjenice koje su nastale u više država, ESLJP je to pitanje morao ispitati po službenoj dužnosti ([Güzelyurtlu i dr. protiv Cipra i Turske](#), [VV], st. 178. – 190.).

ESLJP je istaknuo da se izvršenje kazne izrečene u okviru prava na život treba smatrati sastavnim dijelom postupovne obveze država temeljem članka 2. Konvencije. Neovisno o tome gdje je kazneno djelo počinjeno Azerbajdžan je, sukladno Konvenciji o transferu, pristao i preuzeo obvezu nastaviti s izvršenjem zatvorske kazne R. S.-a. To je bio obvezan učiniti u skladu sa svojim postupovnim obvezama iz članka 2. Konvencije. Stoga je ESLJP utvrdio da je postojala nadležnost Azerbajdžana u odnosu na postupovnu obvezu iz članka 2.

Članak 2.

(a) materijalni aspekt - Azerbajdžan

Članak 2. ne odnosi se samo na smrtnu slučajevu koji su posljedica uporabe sile od strane državnih agenata, nego taj članak obuhvaća i pozitivnu obvezu država da poduzmu odgovarajuće mjere kako bi zaštitile živote onih koji su pod njihovom nadležnošću ([Makaratzis protiv Grčke](#), [VV], st. 57.). Ta pozitivna obveza prije svega podrazumijeva primarnu obvezu države da uspostavi zakonodavni i administrativni okvir za učinkovitu prevenciju ([Sašo Gorgiev protiv Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije](#), st. 42.).

U ovom predmetu, ESLJP je pridao ključnu važnost činjenici da R. S., iako je bio član azerbajdžanskih vojnih snaga u vrijeme počinjenja kaznenog djela, nije djelovao izvršavajući svoju službenu dužnost ili prema nalogima svojih nadređenih. Naprotiv, zločini su počinjeni kao rezultat njegove privatne odluke o ubojstvu jer su ga armenske žrtve navodno ismijavale i izazvale.

Kako bi utvrdio je li Azerbajdžan prekršio materijalni aspekt članka 2. Konvencije, ESLJP je morao nedvojbeno utvrditi da su azerbajdžanske vlasti svojim djelovanjem ne samo „odobrile” i „podržale” sporna djela, već i da su „jasno i nedvosmisleno” „priznale” i „usvojile” ta djela „kao vlastita”, pri čemu su „priznavanje” i „usvajanje” kumulativni uvjeti.

Promatrajući ponašanje azerbajdžanske vlade u cjelini, uključujući odluku da se R.S. pomiluje i promakne te da mu se dodijele zaostale plaće i stan, ESLJP je zaključio da je Azerbajdžan nedvojbeno pokazao svoje „odobrenje” i „podržavanje” R.S.-ovog ponašanja. Međutim, nakon što je temeljito ispita prirodu i opseg spornih mjera u njihovu cjelokupnom kontekstu, ESLJP je zaključio da nije uvjerljivo dokazano da je država Azerbajdžan „jasno i nedvosmisleno” „priznala” i „usvojila” R.S.-ova kaznena djela „kao vlastita”, i time izravno i kategorički preuzela odgovornost za ubojstvo i pokušaj ubojstva.

Prema mišljenju ESLJP-a, mjere koje je Azerbajdžan poduzeo ciljale su javno riješiti, priznati i ispraviti nepovoljan osobni, profesionalni i financijski položaja R.S.-a, koji je bilo posljedica navodno manjkavog kaznenog postupka u Mađarskoj.

ESLJP je u svojoj praksi isticao da se od država članica Vijeća Europe očekuje da utvrde visoke profesionalne standarde u svojim sustavima kaznenog progona i osiguraju da osobe koje rade u tim sustavima ispunjavaju potrebne kriterije ([Gorovenky i Bugara protiv Ukrajine](#), st. 38.). Takvi standardi primijenjuju se i na pripadnike oružanih snaga. Međutim, u konkretnim

okolnostima ovog predmeta, ESLJP nije utvrdio da su zapovjednici R. S.-a mogli predvidjeti njegovo ponašanje niti da se ono moglo pripisati azerbajdžanskoj državi u cjelini, samo zato što je R.S. bio njezin časnik. Ništa u ovom predmetu nije upućivalo na to da je postupak za novačenje pripadnika oružanih snaga u Azerbajdžanu i praćenje usklađenosti tog postupka s profesionalnim standardima, uključujući njihovu stalnu mentalnu sposobnost za služenje, u trenutku slanja R. S.-a u njegovu misiju bio neadekvatan.

Stoga je ESLJP s šest glasova naprema jednom presudio da Azerbajdžan nije povrijedio članak 2. Konvencije u njegovom materijalnom aspektu.

(b) postupovni aspekt - Azerbajdžan

Članak 2. Konvencije sadrži postupovnu obvezu provođenja učinkovite istrage o navodnim povredama prava na život. Relevantna načela primjenjiva na učinkovitu istragu ESLJP je u više navrata sažeo na sljedeći način (*Armani Da Silva protiv Ujedinjene Kraljevine*, [VV], st. 229. - 239.): tijela odgovorna za provođenje istrage moraju biti neovisna; istraga mora biti „odgovarajuća”; njezini se zaključci moraju temeljiti na temeljitoj, objektivnoj i nepristranoj analizi svih relevantnih elemenata; mora biti dovoljno dostupna žrtvinoj obitelji i biti otvorena za javni nadzor te se mora provesti promptno. Kako bi bila „odgovarajuća”, istraga mora biti takva da može dovesti do utvrđenja je li upotrijebljena sila bila opravdana u danim okolnostima te do utvrđenja identiteta i, prema potrebi, kažnjavanja odgovornih osoba.

Azerbajdžan je od trenutka R.S.-ovog transfera preuzeo odgovornost za izvršenje zatvorske kazne za vrlo teško etnički motivirano kazneno djelo. S obzirom na iznimno napetu političku situaciju između Azerbajdžana i Armenije, tužena država je trebala biti još opreznija jer su žrtve zločina u ovom slučaju bile armenskog podrijetla.

ESLJP nije prihvatio razloge azerbajdžanske vlade za puštanje na slobodu R.S.-a zbog njegove životne situacije i mentalnog stanja te zbog navodne nepoštenosti kaznenog postupka koji je protiv njega vođen u Mađarskoj. Prvo, R. S.-u je u Mađarskoj suđeno na dvije sudske instance, pred sudovima koji su donijeli dobro obrazložene odluke. U svakom slučaju, ako je R.S. smatrao da je suđenje bilo nepošteno, mogao je podnijeti zahtjev ESLJP-u na temelju članka 6. protiv Mađarske nakon okončanja kaznenog postupka protiv njega, što on nije učinio. Drugo, osobna životna situacija i mentalne poteškoće R.S.-a teško su mogle biti dovoljno opravdanje za neizvršavanje kazne zbog teških kaznenih djela iz mržnje počinjenih u inozemstvu. R.S.-ovo mentalno stanje bilo je temeljito procijenjeno tijekom suđenja u Mađarskoj, a osim toga, njegovo promaknuće u viši vojni čin jasno je upućivalo na to da nije patio od težih mentalnih poteškoća.

Ukratko, R.S. je bio tretiran kao nedužna ili protupravno osuđena osoba te mu je dodijeljeno niz povlastica (zaostale plaće, stan, promaknuće) koje prema domaćem pravu nisu imale nikakvu pravnu osnovu.

Slijedom navedenog, Azerbajdžan je omogućio i dopustio da R.S. prođe nekažnjeno za zločine koje je počinio, što nije bilo u skladu s obvezom države iz članka 2. da učinkovito odvрати od počinjenja kaznenih djela protiv života pojedinaca. Stoga je ESLJP jednoglasno utvrdio povredu članka 2. Konvencije u postupovnom aspektu.

(c) postupovni aspekt - Mađarska

ESLJP je u ovom predmetu ispitao može li i u kojoj mjeri država koja obavlja transfer biti odgovorna za zaštitu prava žrtava kaznenog djela ili njihovih srodnika. Mađarska tijela u

cijelosti su slijedila postupak utvrđen Konvencijom o transferu. Konkretno, zatražili su od azerbajdžanskih vlasti da navedu kakav će postupak provesti pri R.S.-ovom povratku u Azerbajdžan. Premda je odgovor azerbajdžanskih vlasti bio nepotpun i općenito formuliran, što je moglo izazvati sumnju u način izvršenja zatvorske kazne R. S.-a i potaknuti Mađarsku na daljnje djelovanje, pred ESLJP-om nisu podneseni nikakvi konkretni dokazi koji bi pokazali da su mađarske vlasti nedvosmisleno znale ili morale znati da će R. S. biti pušten na slobodu nakon povratka u Azerbajdžan. Naime, imajući u vidu vrijeme koje je R. S. već odslužio u mađarskom zatvoru, ESLJP nije smatrao da su nadležna mađarska tijela mogla učiniti išta više od poštovanja postupka i duha Konvencije o transferu i polazeći od pretpostavke da će druga država članica Vijeća Europe djelovati u dobroj vjeri.

Stoga je ESLJP presudio, sa šest glasova naprema jednom, da Mađarska nije povrijedila članak 2. Konvencije u postupovnom aspektu.

Članak 14.

Zadaća ESLJP-a bila je utvrditi jesu li armensko etničko podrijetlo R.S.-ovih žrtava i priroda njegovih zločina imali ulogu u mjerama koje su azerbajdžanske vlasti poduzele nakon njegova povratka u Azerbajdžan. Tužena država nije navela koja je bila pravna osnova za sve prethodno navedene povlastice dodijeljene R.S.-u, a koje nedvojbeno predstavljaju nagradu za njegovo djelovanje. Nije dala ni primjere drugih osuđenih ubojica koji su dobili slične pogodnosti nakon puštanja na slobodu zbog predsjedničkog pomilovanja. Osim toga, brojni visokopozicionirani azerbajdžanski dužnosnici dali su izjave kojima su veličali R.S.-a kao domoljuba i heroja te izrazili posebnu potporu jer su njegovi zločini bili usmjereni protiv armenskih vojnika. Na posebnoj stranici koja je u tu svrhu stvorena na internetskoj stranici predsjednika Azerbajdžana, velik broj pojedinaca zahvalio je predsjedniku na pomilovanju R.S.-a navodeći da mu je oprosteno za ubojstvo Armenaca. Iako sam predsjednik nikada nije objavio ništa na toj stranici, zbog samog njezinog postojanja pomilovanje se moglo shvatiti kao važan korak u procesu legitimizacije i veličanja R.S.-ovih postupaka.

Iz toga proizlazi da su podnositelji iznijeli *prima facie* dokaze da su mjere koje su azerbajdžanske vlasti poduzele u odnosu na R. S.-a imale uzročno-posljedičnu vezu s armenskom etničkom pripadnošću njegovih žrtava te su stoga bile rasno motivirane. Azerbajdžanska vlada nastojala je opravdati svoje postupanje pozivajući se na razloge koje je ESLJP odbio kao neuvjerljive ocjenjujući podnositeljeve prigovore u okviru postupovnog aspekta članka 2.

Slijedom navedenog, tužena država nije uspjela osporiti podnositeljeve tvrdnje o diskriminaciji, stoga je ESLJP, sa šest glasova naprema jednom, presudio da je Azerbajdžan povrijedio članak 14. Konvencije.

PRAVEDNA NAKNADA

15.143,33 funti na ime troškova i izdataka

Ovaj sažetak izradio je Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Sažetak ne predstavlja službeni dokument Europskog suda za ljudska prava te ne obvezuje taj Sud

© Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava.